

Кризите в Балканския регион – основание ли са за Европейски въоръжени сили?

Стефан Хаджитодоров, Николай Павлов, Атанас Радев

Център за изследвания по национална сигурност и отбрана- БАН

Проблеми за сигурността в страните на Балканите. Исторически и съвременни тенденции.

Почти единодушно анализаторите определят Балканите като най – конфликтната зона в Европа. Историческите факти красноречиво подкрепят това мнение. Различията и конфликтите се пораждат от редица фактори, като териториални претенции на съседните страни, етническа и религиозна хетерогенност (наличие на различни етнически и религиозни малцинства в тях), значителна разлика в социално – икономическото развитие и обществено – политическия живот. Голяма част от проблемите са наследство от дългия период на Османско владичество в тези страни. Факт е също, че един от най – кървавите конфликти в Европа след ВСВ беше отново на Балканите, а именно след разделянето на бивша Югославия. Въпреки присъствието на страни членки на военно – политическата организация НАТО, проблемите в района никога не са затихвали съвсем, което и до днес определя тази част от континента като „най – нестабилна“ и „най – неспокойна“.

Наред със старите неразрешени проблеми понастоящем Балканите са изправени и пред нови сериозни предизвикателства за сигурността като бежанската вълна, терористични актове, организирана престъпност и т.н. Някои от рисковете са индивидуални за отделни държави, докато други са общи за групи държави или за целия регион. Рисковете за сигурността са съпътствани от такива фактори, като слаби икономики, ниски доходи, високи нива на безработица, особено сред младите, високите нива на корупция, слабости на правораздавателните и правоохранителните системи, ниско ниво на доверие спрямо държавните институции, политическа нестабилност в редица държави и други.

Сред най – сериозните предизвикателства пред държавите от региона се очертава напрежението между различните етноси и вероизповедния и потенциалът за радикализация на базата на етнос и религия. Навлизането на радикални форми на ислям, както и бежанските и миграционни вълни (основният път на мигрантите към Централна и Западна Европа минава през Турция и региона) могат допълнително да ескалират напрежението между различните групи в отделни държави, като това да има деструктивни последици за целия регион. Този риск е особено опасен в контекста на засилващата се популистка реторика. В отделни страни популистки партии прокламират идеали и цели, които могат да провокират конфликти. Най – ярък пример за подобни опасности е изострената ситуация в Македония, където вътрешната политическа нестабилност бе подхранена и с външно влияние от страна на Косово и особено Албания.

Напрежението между македонци и албанци в бившата югославска република може да доведе и до дестабилизация на региона посредством влошаването на междудържавни отношения. Когато се анализират Балканите не трябва да се пропуска факта, че Турция и Русия търсят всякакви поводи и начини да възродят и засилят влиянието си тук.

Балканските страни и особено Турция понасят едни от най-тежките икономически и политически последици от сегашната бежанска и мигрантска вълна. Предизвикателство представлява и факта, че липсва координиран подход на страните от региона, което не позволява и формирането на единни политики и механизми за справянето с проблема. В такъв контекст държавите от Балканите трябва да търсят съдействие от международни организации и партньори, които имат капацитета за това. Безспорно организацията с необходимия капацитет и механизми за съдействие е ЕС. Още повече, всички държави от региона, които все още не са членки на Съюза, (поне официално) са заявили своето желание за присъединяване, т.е. ЕС е приемлив и желан „ментор“ от всички страни при разрешаването на евентуални конфликти. По редица причини обаче, вътрешни и външни за ЕС, неговото разширяване в обозримо бъдеще е под сериозен въпрос (в началото на своя мандат Жан-Клод Юнкер заяви, че до края на 2019 година няма да има разширение на ЕС). Това се отразява негативно върху реформите в страните – кандидати и крие риск за потенциалното капсулиране на Западните Балкани. По този начин нараства риска от дестабилизация на региона и влошаване на отношенията между държавите. Всъщност именно перспективата за членство в ЕС бе основното средство на дипломатията на ЕС за оказване на натиск върху страните от Балканския регион, чрез който поне в известна степен се постигаше управляемост на периодично избухващите кризи.

В момента има неяснота за бъдещото развитие на Съюза, вече открито се говори за Европа на две (или повече) скорости. Сред най – сериозните опасности за региона е превръщането му /де факто/ в буферна зона между центъра на бъдеща единна по – тясно сътрудничаща си Европа и останалия несигурен и пълен с предизвикателства свят. Регионът като такъв няма капацитета /икономически, политически, в сигурността и т.н./ да се справя с тези предизвикателства. Несъмнено, Европейският съюз е изключително важен фактор за сигурността и стабилността на Балканите. Привлекателността на идеята за бъдещо членство, както и различните политики на Съюза, продължават да са сред основните движещи сили за повишаване на сигурността в региона и в отделните държави, стимул за реформи и решаване на проблемите.

Освен бежанската вълна, друг сериозен риск за сигурността на региона и за отделни държави е завръщането на чуждестранни бойци от ДАЕШ към родните си места. Има данни, че като процент от населението, най-много от тях са от Западните Балкани. Несъмнено някаква част от тях ще успеят да се завърнат посредством бежанския поток. Само в Турция се смята, че са се завърнали над 2,000 чуждестранни бойци. Не е ясно каква част от тях са се дерадикализирали, подлежат ли изобщо на дерадикализация и колко от тях се завръщат с цел да продължат бойните действия на територията на Европа. Има и такива, които са се радикализирали по пътя си към Балканите и Европа. Несъмнено има риск да се радикализират хора, които не са завръщащи се бойци, а са на територията на самата страна. Нападенията във Франция, Германия и Белгия бяха извършени от хора,

които са пълноправни граждани на съответните страни и не са се сражавали на страната на ДАЕШ преди това. Пред такава заплаха са изправени и страните от Балканите.

Завръщащите се бойци обаче не крият заплаха единствено за собствените си страни, но и за страните, през които преминават. В този контекст, държави като България, Гърция и Румъния също могат да се превърнат в потенциални цели на завръщащи се бойци или радикализирани бежанци, или граждани. В този смисъл, рискът от терористичен акт на Балканите е завишен, но не и неконтролируем. Тероризмът не е нов феномен и практикуването му не се ограничава до отделен етнос или вероизповедание. Държавите не само от региона, но и в глобален план, ще трябва да намерят начин да контролират тази заплаха.

Балканите, както и други държави, не са застраховани от сравнително новите кибер-заплахи. Основният риск за региона и държавите от региона се крие във факта, че повечето от тях не са изградили нужните инфраструктура, механизми и кадри за гарантиране на кибер-сигурността.

Регионът е силно зависим от доставки на суровини, особено енергийни. Тази зависимост прави страните уязвими на външни влияния. Не може да се изключи и възможността регионът да се превърне в арена на сблъсък на различни виждания за бъдещото развитие на отделни държави, особено от гледна точка на стремежът им да станат част от НАТО и ЕС. Съчетаването между нови заплахи и стари нерешени проблеми може да доведе до дестабилизация и нагнетяване на напрежение между отделните държави. Нито една страна няма капацитета да адресира всичките заплахи самостоятелно. Това трябва да се стори чрез сътрудничество както помежду им, така и с международни организации.

Независимо от общите характеристики и регионални тенденции, много от рисковете за сигурността са специфични за отделните държави. Като се изключват открити военни конфликти между отделните държави в региона, по-долу е направен кратък анализ от гледна точка на рисковете, пред които те са изправени.

Рискове и възможни конфликти, които могат да възникнат в отделните държави в Балканския регион

Македония

Възниква като самостоятелна държава след разпада на бивша Югославия. Фундаментален проблем е трудното формиране на единна македонска нация, поради липсата на реални исторически основания на претенцията за национално самоопределяне. Неадекватните прояви на новопоявилите се македонизъм („антиквизацията“) реално възпрепятстват всякакви опити за интеграция на албанското население, чийто национализъм също се намира във възход в условията на самостоятелната македонска държава. Разнородният състав на населението на днешна Македония дава предпоставки за възникването на сериозни вътрешни (етнически) конфликти – 64% македонци, 25% албанци, 4% турци, 3% роми, 4% сърби, както и босненци и др. Никъде не се признава наличието на българи в Македония. Страната е уязвима за създаването на крайни сепаратистки течения сред

албанците. Албанците в Македония са повече от една четвърт от населението, като след войната в Косово идват допълнителни 250 000 албански бежанци. Понастоящем (освен продължителната политическа криза) основна конфликтна тема в страната е признаването на албанският език за втори официален в Македония, което е една от най-важните точки на т. нар. „Албанска платформа“.

От дълги години страната иска да се присъедини към НАТО и ЕС, като следва и изпълнява част от изискванията за това. Още от 2005 година, когато Македония официално получи статут на страна кандидат за ЕС, процесът на присъединяване бе блокиран от страна на Гърция. Същото се случи и с членството на страната в НАТО.

Македония в най-голяма степен може да се определи като „геополитическа лаборатория“ на Балканския полуостров. Още през 1924 г. един от класиците на българската политическа география проф. Жеко Радев определя Македония като „средец“ на Балканския полуостров.¹ Етно-политическата криза в Македония през 2016 – 2017 г. е резултат от сложни исторически и геополитически процеси и е пряко продължение на конфликта от 2001 г., който временно бе замразен с Охридското споразумение от 13 август 2001 г.

Кризата в Македония отразява актуалните геополитически интереси на глобалните и регионалните сили в Югоизточна Европа. Най-общо геополитическият баланс се формира от противопоставянето между САЩ и ЕС, от една страна, и Русия, от друга. Натискът от страна на западния геополитически блок има за цел запазване на прозападната ориентация на Македония и налагане на либералния подход за развитие на страната с акцент върху интеграцията на албанското малцинство дори с цената на „позитивна дискриминация“. Високопоставени представители на ЕС, включително и върховният представител на ЕС по въпросите на външните работи, ясно подкрепиха спорния избор на етнически албанец за председател на македонския парламент, който провокира размириците в Скопие през м. април 2017 г. Като цяло позицията на ЕС предизвиква негативни обществени реакции сред „македонската“ страна в конфликта. Показателно е, че в деня след погрома над македонския парламент основният протест бе именно срещу представителството на ЕС в Скопие.

Русия умело се възползва от кризата в Македония за разширяване на своето влияние в този своеобразен геополитически „средец“ на Балканския полуостров. Тя категорично подкрепя „македонската“ страна в конфликта и обвинява НАТО и ЕС, че провокират конфликта с подкрепата си за албанските претенции за „Велика Албания“. Очевидно стремежът на Русия е да включи Македония в своята геополитическа сфера на влияние на Балканите, в която централно място традиционно заема Сърбия. Специфично „покровителствено“ отношение към Скопие демонстрира и Турция, която официално не изразява подкрепа за никоя от конфликтующите страни.² Така новата криза в Македония

¹ Жеко Радев, Географска и етнографска Македония – В: сп. Военен журнал № 6, 1999; с.101 (първо издание – 1924 г.)

² Press Release Regarding Recent Developments in Macedonia, Turkish Ministry of Foreign Affairs, 28 April 2017

ясно показва, както тежките вътрешни проблеми за страната, така и актуалните геополитически аспирации.

Косово

Възникването на Косово като самостоятелна държава е свързано с разпадането на бивша Югославия и проведения през 2008 г. референдум за независимост на бившата автономна област. Въпреки признаването на Косово от по-голяма част от международната общност, страната все още не е призната от редица държави, на първо място Сърбия, която я счита за част от своята територия и история. Постоянно ескалира напрежение между двете страни, като последният случай е от началото на 2017, когато Косово не допуска на своя територия влак, оцветен с националните цветове на Сърбия, което доведе двете страни до ръба на конфликт.

Сред най-сериозните предизвикателства за сигурността на страната е съществуващото етническо и религиозно разделение. В северните общини съществуват паралелни институции, а наличието на добре организирани радикални елементи и от двете страни е предпоставка за възникването на междуетнически конфликти. Продължават да съществуват проблеми, свързани с правата на собственост и разрешаване на въпросите на завръщането и реинтеграцията на разселени лица, защитата на културното наследство и срещу насилието, основано на пола или насилие срещу лица, принадлежащи към малцинства.

Установяването на сигурността и стабилността в държавата зависи изключително от присъствието на международната общност на територията на Косово и оказване на подкрепа за изграждане на сектора за сигурност в страната.

Косово се характеризира със сериозни проблеми поради неработещата икономика, което благоприятства за разпространението на корупцията и организираната престъпност. Високите нива на безработица и ниското ниво на образование сред населението принуждават местното население да осигурява доходите си по незаконен начин или да търси работа в други европейски страни. Младежката безработица е на много високи нива (61 %), а липсата на перспектива за младото население го прави лесно манипулируемо за радикални действия. Не трябва да се пренебрегват рискове от тероризъм, радикализацията и насилствения екстремизъм. За тези рискове допринасят и описаните по-горе фактори. Около 340 граждани на Косово са отчетени като активни бойци в зони на конфликти в Близкия изток, което нарежда Косово като държава с най-много чуждестранни бойци според броя на население.

Босна и Херцеговина³

Босна и Херцеговина се появява на политическата карта като самостоятелна държава след разпада на бивша Югославия. Дейтънският мирен договор от 1995 година слага край на гражданската война в страната в периода 1992 – 1995г. Сегашната вътрешнополитическа

³ Момчил Миланов, Босна и Херцеговина: възможен ли е нов Дейтън? – сп. Дипломатия, брой 13, Юли 2015г.

ситуация показва наченките на тежка криза, пораждаща се от липсата на политическа воля и наличие на недоверие в институциите, в съчетание с постепенно отслабващото международно присъствие в страната. Друг основен проблем е самото устройство на страната, което отразява етническата конфигурация в обществото. От това произтичат и финансовите, икономическите и социални проблеми в Босна и Херцеговина. След края на последните избори през 2014г., Европейският съюз остава единственият актьор способен да окаже положително влияние и да даде нов импулс за провеждане на жизненоважните реформи. ЕС има за цел да запази териториалната цялост на страната, което е и едно от най-важните условия за европейската интеграция.

Държавното устройство на Босна и Херцеговина е пряк резултат от Дейтънския мирен договор, като самата конституция на страната се съдържа в Анекс 4 на мирния договор. В контекста на политическата система, някои анализатори описват Босна и Херцеговина като „държава с асиметрични управленски структури“ (една федерална държава, състояща се от две административни единици (Федерация Босна и Херцеговина и Република Сръбска) и един окръг (окръг Бръчко), и три етнически общности). Повечето босненски мюсюлмани (бошняци) съставляващи около 48 % от населението, са обединени с босненските хървати (около 14%) във Федерация Босна и Херцеговина със столица Сараево, а сърбите (около 37%) са отделени в Република Сръбска със столица Баня Лука (де факто), но на практика никой от двата „федерални района“, не може да се смята за етнически хомогенен, тъй като много населени места имат представители на етническите малцинства. За съжаление страната не се развива като единна политическа формация, а като политическо триединство на основните етнически групи. Това затруднява функционирането на държавата и осъществяването на различни политики. На практика трите съставни части съществуват в много отношения независимо една от друга. Босна не притежава единна идентичност, всяка от трите общности разполага със собствена разгърната версия на реалността, капсулирала се е в нея. Важен елемент от политическия пейзаж е ролята на Република Сръбска и неколккратно изразяваното желание на нейните лидери (активно поддържани от Сърбия) да обявят независимост и да се отделят от настоящото „федеративното състояние“. Ключова роля при такова развитие играе областта Бръчко, която принадлежи и на двете федерални единици, но е автономна. Географски, Бръчко разполюва Република Сръбска на две и без нея Република Сръбска не може да се отдели едностранно. Публичното мнение в Република Сръбска подкрепя отделянето, но няма категорични индикации това да се случи в краткосрочен план. Конфедерацията е виждана като преход към отделяне. Вероятността от нов конфликт е много малка, но поведението на Република Сръбска ще е от ключово значение и инициативата за евентуално отделяне или разделяне ще дойде именно от нея.

Естествени последици от кризата са високите нива на корупция, организираната престъпност, незаконния трафик, отслабването на поддръжниците на умерени политики и липсата на икономически растеж. Босна винаги е била изтъквана като пример за големите размери на помощта, оказана от международната общност. Между 1996 и 2007 г. страната е получила 14 млрд. долара, което в пъти надминава много други значими възстановителни проекти. Етническата основа на модела, който стои в основата на политическата система, е пряко свързана с корупцията на всички нива, от която годишно

страната търпи огромни загуби. Организираната престъпност и корупцията трайно са подкопали изграждането на устойчиви институции в страната. Икономическите затруднения на страната, свързани с конкурентоспособността, приватизацията, високите нива на безработица (30,3% през 2017 г., , 80% от които са дълготрайно безработни, а сред младежите достига 60%) и управлението на публичните разходи ще окажат влияние върху ситуацията в страната в дългосрочен план. Показателите за икономическа свобода поставят страната на дъното в Европа и общото заключение е, че тя е „в голяма степен все още несвободна“.

Основният проблем на Босна е формулата „една страна, две териториални единици, три конституиращи народа“, която не е удобна за никоя от етническите общности. Босна е пример за успешно потушаване на мащабен конфликт, но постиженията са крехки, а очакванията – големи. Парадоксът може да бъде обобщен в следното: никой от международните актьори не си представя европейската перспектива на Босна във вид, различен от настоящия, но самото босненско население усеща тази държавна форма като пречка/окова, която или трябва да бъде премахната, или да бъде оставена да „отживее“ по естествен път. Необходимостта от реформа е споделена, но не съществува консенсус относно конкретните пътища, по които тя може да бъде извършена.

Черна гора

Възникването на Черна гора като самостоятелна държава е в резултат от мирното и безпроблемно обособяване на страната от Сръбско-Черногорския съюз. Тя е една от най-стабилните държави от състава на бившите югославски републики. Това се дължи на ниския риск от външен конфликт, тъй като няма нерешени проблеми със съседите си. Членството ѝ в НАТО и ЕС би довело до допълнителна стабилизация на държавата. През май 2017 страната официално стана член на НАТО.

Политиката на правителството за интеграция в евроатлантическите структури се посреща враждебно от про-руски настроената опозиция. През 2017 година правителството обвини Русия в опит за преврат и намеса във вътрешните работи, като се счита, че превратът е организиран от сръбска и руска организация с цел дестабилизирането на страната. Организираната престъпност в Черна гора има силни позиции и има данни за контакти на тази престъпност в страната с ислямски екстремисти в Босна и Херцеговина и Косово. Смята се, че всяка по-рязка промяна на положението в съседните страни може да доведе до граждански раздори, като се споменава за екстремисти, намиращи се на територията на страната, главно в северната част.

Сред външните сили, които се опитват да влияят на процесите в страната е Русия, която има голямо икономическо влияние в Черна гора и сериозен по обем руски инвестиции, основно от частни лица в сферата на туризма, а през 2015 отправя запитване към Черна гора за разрешение за използване на пристанищата в Черна гора за зареждане и поддръжка на кораби от Руският флот.

България

В последните години демографският проблем в България се превръща в демографска криза, която е получена вследствие на влошените икономически показатели, стандарт на живот, политическата обстановка в страната и значителна емиграция. Едно е ясно – Българският етнос намалява с висок темп за сметка на малцинствените етнически групи, оттам и потенциалната опасност от възникване на идеята за втори официален език на територията на страната е също в рамките на обозримото бъдеще.

До момента в България никога не е имало религиозни конфликти, породени от противоречията между представители на различните вероизповедания. Единични случаи на назряващо напрежение, стихнало още в начален стадии са в с. Рибново от 2009г. и с. Гърмен от 2012г., както и проповядването на ислямски фундаментализъм в Пазарджик (2014г.). В страната има представители на българската общност, която изповядва исляма и същевременно не говори свободно на турски език. Тази „общност“ е приела нарицателното име „помаци“, разпространено предимно в Родопите. Разделянето им от Българската общност на база вероизповедание е грешка на политиката и на самото обществено мислене. Това превръща тези групи от хора в потенциални мишени за развиването на ислямски фундаментализъм. Подобен тип групи се манипулират лесно и изкусно още повече, че когато няма намеса на властите (образование, полиция, прокуратура и др.), се проявява склонност към капсулиране. Като цяло възникващите периодично етнически напрежения не достигат мащаба на етно-политическа криза.

Напоследък българските граждани възприемат като основни предизвикателства пред сигурността на страната миграцията на големи маси хора и международният тероризъм. В този контекст не трябва да се подценява като риск и радикализацията на определени групи. Наличието на мюсюлманско малцинство би могло да е предпоставка за навлизането на радикален ислям. Бедността и безработицата също оказват влияние на уязвимите групи. Социалното и трудовото самоизключване на ромите, би могло да доведе до тяхната радикализация. Крайни ислямистки идеи имат условия за разпространение в България най-вече в бедните ромски квартали, поради силно маргинализираното население и отсъствието на държавата в гетата, създаващо предпоставки за радикализация под влияние на проповедници, пример за което е процесът срещу 13 имами в Пазарджик.

В страната няма условия за придобиването на качествено духовно образование от младежите, решили да се посветят на ислямската вяра. Дипломите от Висшият ислямски институт не се признават от нито един български университет, поради което завършилите го трябва да търсят възможности за обучение в чужбина, което представлява заплаха за навлизане на радикален ислям.

Въпреки че нивото на заплаха от тероризъм за България е относително ниско, именно тя бе една от първите държави-членки на ЕС, на чиято територия бе извършен терористичен атентат, свързан с ислямски тероризъм – терористичният акт на летище Сарафово в Бургас през 2012 г. Според някои оценки, членството на страната в организации борещи се срещу тероризма, както и близостта ѝ до държави, изнасящи ислямски радикализъм, увеличават риска за страната.

България напредва бавно в постигането на трайни резултати, изразяващи се във влезли в сила осъдителни присъди по дела за тежка организирана престъпност. Ефикасното наказателно преследване на организираната престъпност продължава да бъде възпрепятствано от формалистична нормативна уредба. Наблюдава се връзка между организираната престъпност и подпомагането на групи мигранти да навлязат на българска територия, а оттам да продължат пътя си към желаните от тях дестинации.

В доклада на Световния икономически форум за глобалната конкурентоспособност за 2016—2017 г. корупцията се определя като най-проблемния фактор за извършването на стопанска дейност в България.

Съществуващото противопоставяне на различни групи от населението правят страната уязвима на различни влияния от страна на други държави във вътрешнополитическия живот. Зависимостта на страната от внос на енергийни суровини и други усилват възможностите за външно влияние. Тук трябва да се споменат Турция и Русия. Наред с широко прокламираният „неосманизъм“, например, на последните парламентарни избори турски политици открито агитираха за една политическа партия. А влиянието на Русия върху икономическото и политическо развитие на България е традиционно много силно, като основни двигатели на това влияние са както корумпирани политици и про-руски партии, така и големи компании (особено енергийни) и отделни български олигарси.

Турция.

Две са основните групи рискове и заплахи пред страната. От една страна това са външните заплахи, свързани с нестабилността в държавите на изток и юг, с които граничи, и рискове, произтичащи от разнообразни фактори вътре в страната.

Нестабилността, настъпила в резултат от войната в Ирак, арабската пролет, гражданската война в Сирия и създаването на ИДИЛ са основните фактори, които доведоха до бежанска вълна към Европа. Тази вълна минава основно през Турция по чисто географски причини, формирайки началото на т. нар. „Балкански маршрут“. В момента в страната пребивават над 3 милиона бежанци, като около 250,000 от тях са настанени в 26 лагера из цялата страна, докато останалите около 90% от сирийските бежанци са разпръснати по територията на страната. Наличието на толкова голям брой бежанци и проблемите с интеграцията им ще бъде сред сериозните вътрешнополитически фактори за сигурността на страната. Турция очаква с бежанците да се завърнат и чуждестранни бойци, сражавали се в редиците на ИДИЛ. Предполага се, че броят на турските граждани, подпомагали ИД е над 2,000. Това допълнително засилва притесненията от терористични атаки и радикализация.

С участието си в сраженията срещу Ислямска Държава, Турция се превърна в най-близката и удобна цел за терористично нападение, което да има резонанса, като такова в Западна Европа. През 2016 година според изчисления на международни организации в страната са извършени 269 терористични атентата. И докато бойците от ПКК атакуват основно турските сили сигурност, то бойците на ИД или техни последователи търсят „меки цели“, включително чуждестранни туристи.

Турция продължава да гледа на PKK, като основно вътрешна заплаха за сигурността и стабилността на държавата. Кюрдската партия е в своеобразна война с турската държава, като от 80-те години насам е довела до смъртта на около 40,000 души. По-голямата част от тези жертви са кюрди, но има и много представители на представителите на реда.

Позициите на Турция в Сирия са усложнени и от факта, че Анкара гледа на сирийската Кюрдска демократична обединена партия като на терористична организация и сирийско крило на PKK. Кюрдската партия обаче бе важен съюзник на САЩ в боевете срещу ИДИЛ и подкрепяше Сирийските демократични сили. Заплаха за Турция би било и евентуалното разпадане на Сирия и потенциалното сформирание на кюрдска държава.

Несъмнено, потенциалната опасност от гражданска война в страната и рискът от тероризъм са сред основните проблеми за страната. Наред с това следва да се отбележи общата политическа нестабилност в страната, която е израз на сериозните противоречия в турското общество. Свидетелство за това е неуспешния опит за преврат през 2016 година. Потенциалът на напрежение вътре в страната ще има непосредствено влияние върху отношенията на страната с нейните съседи, съюзници и партньори. Проведеният референдум, който макар и с малко подкрепи желанието на управляващата партия да промени конституцията на страната за даване на повече правомощия на президента, вече има за последици допълнително противопоставяне на различни части от населението и вероятно ще доведе до нови разделителни линии.

Сърбия

Сърбия е най-голямата държава от бивша Югославия, разглеждаща себе си като най-голяма жертва на разпада ѝ. След излизането на другите държави от съюза назряват многобройни етнически конфликти. Етническите сърби в Босна и Херцеговина и Хърватия са против отделянето от Югославия и в следствие на това започват така наречените югославски войни. Следвайки традициите на великосръбския шовинизъм, Сърбия се изживява като защитник на всички етнически сърби, останали в други държави след разпадането на съюза. Сърбия не признава Косово след обявяването му за независимо през 2008г., като отначало отказва да преговаря директно с Косово. Първата среща на президентите на Косово и Сърбия е през 2013г.

От 2013г. Сърбия иска преговори с ЕС за присъединяване към съюза, но през 2016г., Хърватия блокира преговорите за присъединяване поради съмнения, че Сърбия води доста непоследователна политика спрямо ЕС, както и близките и отношения с Русия. Сръбското правителство прави намеци за интеграция на страната в НАТО, въпреки слабата популярност на последното сред жителите на страната /почти 90% от населението е против/. След обявяването на независимостта на Косово привлекателността на членство в ЕС значително намалява. На фона на тази политическа неориентираност на страната и факта, че всички останали държави в региона заявяват желание за членство в НАТО и ЕС, а част от страните вече са реални членове, карат страната да търси своето позициониране между Русия и Запада.

През 2015 г. с началото на имигрантската криза през Западните Балкани и през Сърбия преминават 920,000 бежанци. След затварянето на пътя преминалите драстично намаляват и през 2016г те са около 8,000.

Организираната престъпност в Сърбия има силни позиции (тя набира сила през 1991г след избухването на Югославските войни). От там преминава главния канал за пренос на наркотици и хора от Азия към Европа.

Русия непрекъснато се опитва да увеличи влиянието си в Сърбия. През 2016г Русия предлага допълнителна икономическа помощ за Сърбия, като ги кани в Евразийския икономически съюз, който е оглавяван от Русия. Също в края на 2016г Сърбия и Русия се споразумяха за закупуването на 6 самолета Миг-29, 30 танка Т-72 и 30 бронетранспортъра. Това спомага за сближаването на двете страни и притеснява НАТО и ЕС. Сигурността на страната силно зависи от различни външни фактори, като положението на сърбите в Косово и другите страни от бивша Югославия.

Румъния

Румъния е една от държавите - бивши членки на Източния блок, която сравнително добре се справя с наследството си от това време. След въвеждането на закона за лустрацията и антикорупционния закон страната получава одобрението на западноевропейските държави, изпреварвайки България в някои от приоритетните области като антикорупция, съдебна система, инвестиционен климат и др. Съществуват съмнения обаче, че се използват механизмите на властта за разчистване на политически сметки. Въпреки добрите перспективи в страната има и потенциални опасности за възникване на противоречия от предимно междудържавен характер, един от които е този между Унгария и Румъния. В историята на страната, между 1952 и 1968г. е съществувала Унгарска автономна област в рамките на Румъния . И до днес Унгария и Румъния имат неизяснени въпроси по обстоятелствата с унгарците населяващи Секийския район и района на Трансилвания.

Румъния определя като заплаха за своята сигурност новата настъпателна политика на Русия в Черноморския регион и активно търси начини за минимизирането ѝ. С това се обяснява и по-голямата ѝ активност за търсене на роля на НАТО в Черноморския регион, включително и чрез разполагане на средства на Алианса. В същата насока са и активните връзки със САЩ във военната област.

Албания

Албания е държава с рязко изразени контрасти в икономическо и социално отношение. През последните години страната е в икономически подем, заради бреговата ивица на запад, която привлича хиляди туристи от цял свят. И също от Запад на Изток в страната се наблюдава един рязък контраст в живота и възможностите на хората.

Радикализацията е потенциална заплаха за сигурността на Албания. Ислямът е преобладаваща религия в страната (56.7%), поради което съществува риск от навлизане на

радикален ислям. Същевременно нараства броят на чуждестранни бойци с албански произход в редиците на ИДИЛ.

Нивото на заплахата от тероризъм за Албания е относително ниско. Участието на албански войници във войната в Ирак и Сирия, както и членството на страната от 2014 г. в Антитерористичната коалиция срещу ИДИЛ, би могло да увеличи риска от терористични атаки.

Национализмът в Албания може да се превърне в заплахата за сигурността ѝ. Идеята за „Велика Албания“ обхващаща територии от Косово, части от Сърбия, Македония, Черна гора и Гърция, набира сили сред обществото и може да доведе до размирици и проблеми със съседни държави.

Албания е обвинена в намеса във вътрешните работи на Македония, заради подкрепата ѝ към албанското малцинство в страната. Въпреки призивите да не се намесват във вътрешните работи на Македония, включително и от страна на Русия, Албания и Косово продължават с подкрепата си за етническите албански партии.

Голям проблем за Албания е корупцията. Опозицията дори обвинява правителството във връзки с организираната престъпност и иска неговата оставка. Забавянето на съдебната реформа поставя в риск процеса на интеграция на Албания към ЕС.

Хърватия

В края на 80-те години Хърватската социалистическа република е една от най-развитите части на Югославия. Икономическият растеж оказва съществено влияние в политическата сфера, като хърватските ръководители настояват за отслабване на федеративното начало в определени сфери. През 1991г. Хърватия обявява своята независимост. Близко година по-късно на територията ѝ избухва въоръжен конфликт между хървати и сърби, който продължава до 1995г. Войната приключва със споразуменията от Ердут и Дейтън, а Хърватия се трансформира в република и възприема многопартийната система.

Съвременна Хърватия е изправена пред редица заплахы и рискове, някои от които пряко свързани с резултатите от разпада на Югославия. За страната не съществува пряка заплахата от ислямски радикализъм. Последният голям терористичен акт е този в Риека през 1995г., който до голяма степен е свързан с настъпващия край на войната. Съществува обаче косвен риск, произтичащ от нивото на радикализация в съседните страни – Босна и Херцеговина и Сърбия и възможността за домино-ефект. Въпреки това следва да се има предвид и нивото на религиозна толерантност, следствие от липсата на официална религия и ниският процент на изповядващите исляма, който е малко над 1, 40 %.

Споменът за усташите оказва влияние върху крайния национализъм. За разпространението му до голяма степен влияят отношенията със Сърбия и неразрешените проблеми между двете страни.

Специфичното географско положение на Хърватия съдържа потенциални рискове за сигурността на страната. Хърватия е пресечна точка, която свързва Европа с нови енергийни източници в Кавказкия регион и Централна Азия, а също така и на търговски пътища, които свързват централноевропейските страни със Средиземноморието и

Югоизточна Европа. Следователно появата на регионални кризи, които имат за резултат засилване на конкуренцията относно транзитни връзки и ключови ресурси е заплаха за сигурността на Хърватия.

Хърватия е член на НАТО от 2009г., а страната стана част от ЕС през 2013г. Членството в двете организации се оценява като един от основните стълбове в сигурността на Хърватия и следователно тяхното поддържане и развитие е от основен интерес. Хърватия подкрепя присъединяването на Босна и Херцеговина и Косово към ЕС, но изразява резерви относно сръбското еврочленство. Тук отново изпъкват политическите противоречия.

Една от най-големите заплахи за сигурността на Хърватия е наркотрафика и организираната престъпност като цяло. Изграждането на стабилна мрежа на организираната престъпност е свързано с войната в Югославия и възможността за нелегална търговия, която тя отваря.

Неразрешените проблеми между Хърватия и съседите ѝ също е съществена заплаха за сигурността. На първо място следва да се посочат териториалните спорове със Словения и Сърбия следствие от разпада на Югославия. Проблемен елемент от тези спорове са и малцинствените групи, като Загреб многократно заявява готовността си да защити своето малцинство при всяко нарушаване на неговите права и начин на живот. Защитата на хърватските малцинства в Босна и Херцеговина и Сърбия остава един от приоритетите на Загреб.

Мигрантската криза представлява заплаха за сигурността на Хърватия. Страната е част от западнобалканския маршрут, през който преминава значителна част от мигрантската вълна.

Гърция

Гърция е изправена пред комплекс от рискове и предизвикателства, като някои от тях са системни и дългосрочни, а други са нови, какъвто е бежанската и миграционна криза. Сред най-сериозните рискове, пред които е изправена Гърция, е безпрецедентната бежанска и емиграционна криза. Навлизането на гръцка територия на огромна маса хора е изпитание по отношение на сигурността, като същевременно изисква изразходване на огромни средства от гръцкия бюджет. През Гърция минава основната част на така наречения Балкански миграционен маршрут, като само през 2015 година пред страната са преминали над 1 млн. души.

Предизвикателство е широкомащабната икономическа и финансова нестабилност, която от своя страна води и до политическа такава. Изключителната ѝ задлъжнялост и необходимостта постоянно да търси международни заеми са в основата на обтегнатите отношения с кредиторите, искащи реформи, които в по-голямата си част се приемат изключително негативно от населението поради понижаване на заплати, пенсии и като цяло стандарта на живот в страната. Тези публични настроения водят не само до засилване на недоволството към правителството от икономическите и финансови мерки, но и до недоволство срещу Европейския съюз и европейските институции, като цяло. Като

резултат се наблюдава ръст на популистки идеи, както и желание за търсене на „спасител“ за изход от кризата, като в ролята на такъв се вижда Русия, например. Вече са наяве предпоставки за радикални течения в Гърция, както и действието на различни гръцки групи като „Заговор на огнените ядра“ (крайно лява групировка), която изпрати редица колетти – бомби адресирани до официални представители на европейски страни. Ето защо хибридната заплаха за Гърция е изключително голяма. Запазва се традиционното противопоставяне между Турция и Гърция базирано на редица спорни въпроси, свързани с претенции върху островни територии. Поле на постоянно напрежение между Гърция и Турция представлява, т.нар. “кипърски въпрос”.

Извод

Отчитайки развитието на региона през последните години, политическото развитие на страните, състоянието на въоръжените сили на отделните страни, ролята на международни организации, преди всичко НАТО и ЕС, на този етап широкомащабен военен конфликт между две и повече държави от региона е малко вероятен. Това се отнася и до такива рецидиви от близкото минало, като мащабно използване на военни и паравоенни сили за етническо прочистване или война срещу собствени малцинства. Това, обаче не изключва други рискове, които могат да бъдат породени на верска или етническа основа.

Ограничен вътрешнодържавен конфликт е възможен поради наличие на напрежение на етническа и/или религиозна основа. В редица държави тлее напрежение между различните социални общности. Особено проблематично е положението в държавите, където има малцинства, срещу които да бъде инспирирано напрежение, което да прерасне в ограничен конфликт. Допълнително напрежение създава радикализацията на различните общности по различни признаци, като сред водещите са икономическите. Проблемите в икономическата сфера, безработицата и безперспективността могат да способстват за нарастване на напрежението и прехвърляне на отговорността за проблемите на държавата върху „другите“. Националистически настроения могат да бъдат привлечени „отвън“ от държави, където един етнос е в мнозинство, към други държави, където същият етнос е малцинство.

Тероризмът представлява обективна заплаха за страните от региона. Турция, България и Македония вече бяха обект на терористични атаки (най-много бяха в Турция). Сериозно предизвикателство представлява както нарастващата радикализация, така и големият брой „чуждестранни бойци“, произхождащи от държави от региона. Завръщането им по страните на произход може да подтикне тези обучени и крайно радикализирани бойци да приемат „нова кауза“.

Напоследък Европол и някои европейски разузнавателни служби информират за съществуването на терористични клетки, складове за оръжие и лагери за подготовка в страни на Балканите. Очевидно, в бъдеще терористичните атаки ще бъдат провеждани от групи с добра военна подготовка и боен опит. Разбира се не трябва да се изключват тези на саморадикализираните се индивиди.

Бежанската криза от 2015 година показва колко уязвими са страните от Югоизточна Европа към този феномен. Балканският маршрут понастоящем остава като цяло затворен, но опасността отново стотици хиляди души да тръгнат през него остава. До голяма степен това зависи от Турция и отношенията на държавата с ЕС. Освен проблемите, свързани с необходимостта да се осигурят на мигрантите нормални условия за съществуване, което натовазва икономическите и социалните системи на държавите от региона, съществуват и асоциирани рискове като възможността за навлизане на терористи под прикритието на бежанци, нарастване на напрежението между отделните държави и други.

Общата европейска политика за сигурност и отбрана и нейните измерения на Балканите

В глобален мащаб е налице постоянно влошаване на средата за сигурност, нарастване на броя, мащаба и интензивността на конфликтите. След период на известно затишие някои от замразените конфликти в Западните Балкани отново започват да се активизират. Имперските геополитически амбиции на Русия и Турция се реализират чрез провеждането на разнообразни хибридни операции срещу Европейския съюз. Самите държави-членки на ЕС вече са пряк обект на терористични атаки, които, макар и ограничени по мащаб, са без прецедент в мирния за Европа период след Втората световна война. В този контекст особена значимост и актуалност придобива въпросът за Общоевропейската политика за сигурност и отбрана (ОПСО). Разпадането на нови конфликти на Балканите представлява пряка заплаха за сигурността на Европейския съюз и на държавите-членки на ЕС. Страхът, че Балканите могат да се превърнат в „черна дупка“ в Европейското геопространство все повече се засилва. Показателно е становището на председателя на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер, че евентуално разпадане на ЕС може да доведе до конфликти в Западните Балкани.⁴ Затова и Балканите като част от Европейското геополитическо пространство би следвало, а и имат особена тежест в ОПСО.

Ясно доказателство за актуалността и остротата на проблема е и задълбочаващата се криза в Република Македония през 2016 – 2017 г., която има значими геополитически измерения. Какъв е геополитическият контекст и конкретно ролята на ЕС в новата македонска криза?

Кризата в Македония ясно демонстрира актуалните геополитически интереси на основните и регионалните сили в под-системата на международните отношения в Югоизточна Европа. Най-общо геополитическият баланс се формира от противопоставянето между САЩ и ЕС, от една страна, и Русия, от друга. Не трябва да се пропуска и ролята на Турция в този регион. Подходът на ЕС спрямо кризата показва, че специализацията на Съюза в управлението на международни кризи продължава да бъде в областта на невоенните средства – чрез съчетание от политически, дипломатически и икономически методи. Подходът на „меката сила“ обаче като че ли все повече се изчерпва

⁴ Financial Times, 24.03.2017

особено в сравнение с предходния конфликт от 2001 г. При новия конфликт използването на аргумента за потенциално членство на Македония в ЕС все повече се възприема със скептицизъм в Македония. Колкото до Русия, очевидно нейният стремеж е да включи Македония в своята геополитическа сфера на влияние на Балканите. Така новата криза в Македония ясно показва крехките геополитически баланси, в които се развива Общоевропейската политика за сигурност и отбрана.

Фактически Балканите са геополитическото пространство, където за първи път реално се осъществява Общата европейска политика за сигурност и отбрана.⁵ Именно на Балканите през 2003 г. са реализирани първите две мисии в рамките на ОПСО – полицейската мисия **EUPOL** в Босна и Херцеговина и военната операция **EUFOR Concordia** в Македония. Понастоящем на Балканите има две действащи мироопазващи мисии – мисията **EULEX** (European Union Rule of Law Mission) в Косово и операцията **EUFOR** (European Union Force) **Althea** в Босна и Херцеговина (сега ЕС има общо 16 граждански и/или военни мисии, повечето от които са в Африка).

Гражданската мисия EULEX в Косово започва през 2008 г. в рамките на Общата европейска политика за сигурност и отбрана. В началния период от съществуването си мисията се състои от около 3200 души персонал, но понастоящем персоналът ѝ е около 1300 души. Фокусът на мисията е върху изграждането на функционираща съдебна система, полиция и митническа служба на независимо Косово. В съответствие с мандата си, EULEX има две основни цели⁶:

- мониторинг, наставление (mentoring) и консултации – подпомагане изграждането на капацитет на косовските институции (особено на съдебната власт и на прокуратурата)
- изпълнителна цел – ограничени функции на контрол над косовската съдебна власт по определени дела. Формално EULEX има и правомощия да разследва сериозна организирана престъпност.

Мисията EULEX се оценява като една от най-сложните и амбициозни мисии в рамките на ОПСО.⁷ В определена степен целите на EULEX отиват отвъд традиционните мироопазващи мисии в области като институционално и държавно строителство. Това е една от най-големите и най-продължителните *граждански* мисии в рамките на ОПСО.

Въпреки значителните ресурси, които са предоставени за мисията, EULEX е обект на сериозни критики и, според някои оценки, се е провалила в усилията за изграждане на правова държава в Косово. Някои анализатори обвиняват мисията в бездействие по отношение на значими проблеми в Косово. Понастоящем мисията не се ползва с високо доверие и сред самите косовари. Съществуват дори обвинения за корупция срещу представители на мисията. Според някои анализи, налице е несъответствие между

⁵ Emerson and Gross (eds.) Evaluating the EU's Crisis Missions in the Balkans, Brussels: Centre for European Policy Studies, 2007

⁶ Виж официалната уеб-страница на мисията на адрес: <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,44>

⁷ Blaz Grilj, Rok Zupančič Assessing the Planning and Implementation of the EU Rule of Law Missions: Case Study of EULEX Kosovo, In: European Perspectives, Vol.8, no.2, October 2016, pp.62-85

стратегическата рамка на мисията и нейното осъществяване „на терен”.⁸ Политическите компромиси между страните-членки в процеса на планиране на мисията реално стоят в основата на ниската степен на ефективност. Не на последно място, мисия EULEX показва, че дейностите в рамките на ОПСО като цяло не е сред политическите приоритети на държавите-членки на ЕС за по-дълъг период от време.

Операция EUFOR Althea в Босна и Херцеговина започва през 2004 г. и е най-продължителната военна операция в рамките на Общата европейска политика за сигурност и отбрана. Тя има мандат от Съвета за сигурност на ООН и се явява наследник на завършилата операция на НАТО SFOR.⁹ На геополитическо ниво провеждането на операцията се свързва с бъдещото членство на Босна и Херцеговина в ЕС. Операция EUFOR Althea е своеобразен тест за реалните военни способности на ЕС в сравнително безопасните условия на Босна и Херцеговина. В рамките на операция EUFOR ЕС успява да разположи в Босна и Херцеговина първоначално около 7000 военнослужещи от 20 държави – основно страни-членки на ЕС. Понастоящем обаче броят на военнослужещите в операцията е около 600 души. На практика операцията не е чисто военна, а има смесен гражданско-военен характер.

Мандатът на операцията е променян няколко пъти в съответствие с промените в средата за сигурност. Първоначално основна цел на операцията е да осигури прилагането на Дейтънския мирен договор, да допринесе за подобряване на сигурността и евроинтеграцията на Босна и Херцеговина (БиХ). Понастоящем мандатът на операцията включва три основни цели: да подпомага изграждането на способности и обучението на Въоръжените сили на БиХ; да подпомага институциите на БиХ в поддържането на сигурността; да подпомага всеобхватната стратегия на ЕС за БиХ.

Според някои оценки, операция EUFOR Althea е постигнала известен успех в укрепването на сигурността в Босна и Херцеговина, което се потвърждава от липсата на конфликт между бившите воюващи страни.¹⁰ От друга страна, обаче е трудно да се прецени доколко това е принос на самата операция EUFOR, тъй като силите на ЕС са разположени в период, когато конфликтът вече е бил приключил. Един от изводите от операцията е за необходимостта от дефиниране на по-ограничен, но ясен мандат за операциите в рамките на ОПСО.

Ще бъдат ли необходими Европейски въоръжени сили и тяхната приложимост за превенция на евентуален конфликт на Балканите.

⁸ Blaz Grilj, Rok Zupančič Ibid, p.79

⁹ Виж официалната уеб-страница на мисията на адрес: <http://www.euforbih.org/eufor/index.php>

¹⁰ Ivana Bostjancic Pulko, Meliha Muherina, Nina Pejic Analysing the Effectiveness of EUFOR Althea Operation in Bosnia and Herzegovina, In: European Perspectives, Vol.8, no.2, October 2016, pp.86-115

Като цяло и двете действащи мироопазващи мисии на ЕС на Балканите показват ограничени оперативни способности. Процесите на планиране, вземане на решение и изпълнение на мисиите се характеризират с редица недостатъци и със значително забавяне – както заради противоречията между страните-членки, така и заради недостатъчната координация между компетентните европейски институции. Емпиричните данни показват, че в областта на Общата политика за сигурност и отбрана Европейският съюз функционира в много по-голяма степен като международна организация, отколкото като федерация. А проблемите, както вече бяха подробно разгледани – минали, настоящи и евентуални бъдещи са такива, че ефективното им решаване изисква: 1) засилване на капацитета и ролята на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД), която може да има пряко отражение върху по-нататъшните мироопазващи мисии на ЕС на Балканите; и 2) в средносрочна перспектива изграждането на Европейски въоръжени сили (ЕВС).

ЕСВД е създадена през 2011 г. по силата на Лисабонския договор. Основните функции на ЕСВД са да ръководи дипломатическите отношения на ЕС с други страни извън пределите му и да провежда външната политика и политиката за сигурност на ЕС.¹¹ ЕСВД се ръководи от върховния представител по въпросите на външните работи и политиката за сигурност, който е също така и заместник-председател на Европейската комисия. ЕСВД е мегаструктура с над 5000 служители и 139 делегации по света. Най-голямо значение за осъществяване на Общата политика за сигурност и отбрана имат две структурни звена на ЕСВД - Дирекцията за планиране и реакция при кризи и Военният Щаб на ЕС. Военният Щаб е единствената структура, която осигурява военна експертиза на Съюза. След приемането на новата Глобална стратегия на ЕС за външната политика и политиката за сигурност през 2016 г. в ЕСВД се създава и новия Отдел PRISM (*Prevention of conflicts, Rule of law/SSR, Integrated approach, Stabilisation and Mediation*). Амбициите са Отдел PRISM да се превърне в своеобразна платформа за реагиране при кризи. Като цяло институционалната трансформация в ЕСВД заслужава специално внимание, тъй като именно това е структурата, която реално ще организира евентуални нови мироопазващи мисии на ЕС на Балканите поне в близкото бъдеще. Тук трябва да се спомене и предложението на Европейската комисия за създаването на Европейски фонд за отбрана, който ще подпомага инвестициите в съвместни изследвания, съвместно разработване на отбранителна техника и технологии и съвместно придобиване на въоръжение и бойна техника. Предлаганият фонд ще включва два „прозореча“ – за научни изследвания и за способности, които се допълват взаимно, но се различават по правна структура и източници на средствата.¹²

Трудностите при изграждането на една цивилна бюрократична структура на ЕС, каквато е ЕСВД, могат да послужат за извличане на поуки и изводи относно реалните възможности и необходимите дейности за формиране на ЕВС в средносрочна перспектива. Със сигурност може да се заяви, че съществено влияние върху този процес ще имат новите конфликти на

¹¹ Виж официалната уеб-страница на ЕСВД на адрес: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en

¹² European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm

Балканите, които дори да не се превърнат в пълномасщабна война имат потенциал да продължат с години под формата на „хибриден мир“. Все по-ясно се очертава убеждението, че за ефективно противодействие на евентуалните конфликти на Балканите, на зачестяващите терористични атаки, на мащабните мигрантски вълни, е необходимо изграждането на Европейски въоръжени сили. В случай че Европейският съюз се окаже неспособен да разреши кризите на Балканите, то неговата легитимност и претенция да бъде глобален фактор за сигурност ще останат напълно лишени от основание.

По-конкретно, ролята на ЕВС при възникване на конфликти в Западните Балкани може да се изрази в няколко направления:

1. Мироналагащи операции и мисии при вече възникнали конфликти, както в отделна държава, така и между дадени държави;
2. Мироопазващи операции и мисии, както във вътрешнодържавен, така и в междудържавен план;
3. Превенция на конфликти, породени на етно-религиозна основа или от борби за власт;
4. Институционална подкрепа, стабилизиращ и контролиращ фактор.